

UNIA KOŚCIELNA, UNIONIZM, UNICI A ŻYCIE KULTURALNE NARODÓW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Jesienią 1991 r. Międzywydziałowy Zakład Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską KUL wraz z Katedrą Filologii Słowiańskiej tej Uczelni zaproponował środowisku slawistycznemu Lublina przede wszystkim, ale także kilku podobnym środowiskom innych ośrodków uniwersyteckich, temat kolejnego już naukowego spotkania w Domu Pracy Twórczej KUL w Kazimierzu nad Wisłą, tym razem poświęconego zjawisku unii kościelnej oraz jej konsekwencjom kulturowym w życiu narodów Europy Środkowo-Wschodniej. Brano przy tym oczywiście pod uwagę tę okoliczność, że za lat kilka wypadnie równo 400-lecie tego ważnego wydarzenia historycznego, jakim była unia brzeska z lat 1595-1596, więc z tej okazji urządzone będą z pewnością stosowne uroczyste obchody czy przynajmniej poważne naukowe przedsięwzięcia: kongresy, sesje lub konferencje o zasięgu i charakterze międzynarodowym, na których zostaną podjęte kluczowe problemy wiążące się z tym wydarzeniem odległej przeszłości oraz jego późniejszymi następstwami cywilizacyjnymi. Dla przedsięwzięcia więc lubelsko-kazimierskiego wyznaczali pomysłodawcy-organizatorzy dużo skromniejsze perspektywy i bardziej ograniczone cele; spotkanie miało mieć formę seminarium-kolokwium o charakterze roboczym, kameralnym; chodziło tu bowiem raczej o zainteresowanie się danym zjawiskiem czy faktem historycznym, ujmowanym w określonym kontekście dziejowym, o nowe odczytanie tego faktu oraz dokumentujących go przekazów źródłowych, o próbę wydobywania ich – jak pisaliśmy w liście-zaproszeniu do potencjalnych uczestników spotkania – spod nawarstwień interpretacyjnych i wyobrażeń stereotypowych, zaszeregowania koniunkturalnych oraz ocen na użytek doraźnej praktyki życia narodowego czy religijno-konfesyjnego, wreszcie o wydobywanie i włączenie do obiegu naukowego faktów, zdarzeń bądź źródeł czy dokumentów oraz przekazów piśmienniczych zapoznanych, badawczo dotychczas wcale lub mało wykorzystanych, czasami celowo pomijanych lub tendencyjnie przemilczanych.

Realizacja tych założeń i oczekiwań była tylko połowiczna; owszem, spotkanie było i kameralne, i skromne pod względem liczby uczestników (na zaproszonych kilkanaście osób tylko kilka zgłosiło konkretne propozycje referatów, komunikatów bądź głosów w dyskusji panelowej, a i spośród nich nie wszyscy ostatecznie pojawili się w Kazimierzu, choć niektórzy dostali potem swoje zapowiedziane opracowania do druku), i miało – zgodnie z oczekiwaniami – charakter seminaryjno-kolokwialnej wymiany myśli, poglądów, doświadczeń badawczych w zakresie danej problematyki historyczno-kulturowej, jednakże większość autorów – częściowo może także z tej przyczyny, że nie-

którzy z nich zgłosili równocześnie swój udział w „konkurencyjnej” imprezie podobnego typu i o pokrewnej problematyce, organizowanej pod koniec tego samego roku przez Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie („Unia i unicy w kulturze polskiej oraz w kulturze narodów słowiańskich”) i głównie z myślą o niej przygotowywała swoje wystąpienia sesyjne – potraktowała swoje zadania prelegenckie bardziej szeroko, całościowo, a nawet tak właśnie okolicznościowo-jubileuszowo, z nawiązaniami także ku współczesności, z uwzględnieniem głównie owych konsekwencji kulturowych unii, a zwłaszcza z pominięciem postulowanego czy choćby sugerowanego przez organizatorów potraktowania imprezy kazimierskiej jako okazji do „nowych lektur” znanych przekazów źródłowych, do odmiennych odczytań faktów historycznych oraz do ich reinterpretacji. Nie uwzględnili także nasi autorzy tego założenia, ażeby te badawcze penetracje czy eksploracje ograniczyć na razie (odkładając resztę do kolejnej okazji, zresztą przewidzianej za dwa lub trzy lata w postaci podobnego spotkania) chronologicznie do ram XVI, XVII oraz XVIII stulecia, czyli do schyłku okresu staropolskiego i staroruskiego w piśmiennictwie oraz czasów rzeczywistości społeczno-politycznej i kulturowo-religijnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a więc Polski przedrozbiorowej.

Prace na sesji kazimierskiej zreferowane, a potem w postaci tekstów opracowanych do druku złożone na przełomie 1992 i 1993 r., uzupełnione tym, co zostało przez nieobecnych w Kazimierzu autorów dostarczone nieco później – tak wypowiedzi badawczo-pisarskie historyków, zwłaszcza znawców dziejów Kościoła i życia religijnego, jak i filologów, historyków piśmiennictwa i kultury duchowej – zamieszczamy w obecnym, kolejnym tomie słowianoznawczej serii „Roczników Humanistycznych” jako pewną zwartą całość, ale podzieloną na dwie części. Grupujemy mianowicie materiały posesyjne w dwa cykle: prace o charakterze ogólniejszym, traktujące problematykę unijną w szerszej perspektywie historycznej, przy tym bez pierwotnie przewidzianych ograniczeń czasowych, oraz opracowania, które – a takich było znacznie mniej – zostały pomyślane i zrealizowane w sposób zgodny bardziej z założeniami całego przedsięwzięcia organizacyjno-naukowego oraz z kryterium chronologicznego ograniczenia do ram okresu staropolskiego. Obszerniejsze redakcje swoich wypowiedzi sesyjnych na spotkaniu w Kazimierzu bądź teksty o tematyce pokrewnej kilku jego uczestników – którzy następnie byli także autorami referatów na sesji unijnej krakowskiej, odbytej w połowie grudnia 1992 r. – powierzyło wydawcom-redaktorom analogicznego tomu skomponowanego w Krakowie, który ma zgromadzić bogate materiały trzydniowej międzynarodowej imprezy naukowej.